

Hogyan beszél a mai ifjúság?

(Tájékoztató a Nyelvművelő Munkabizottság 1964. december 14-i üléséről)

Ezen a napon ünnepi ülést tartott a Nyelvművelő Munkabizottság. Ekkor rendeztük meg a Magyar Nyelvőr 1964. évi első számában meghirdetett ifjúsági nyelvi pályázatunk ünnepélyes eredményhirdetését. Éppen ezért ezen az ülésen nemcsak a bizottság tagjai vettek részt, hanem a pályázat díjazottjai és helyezettjei is, több mint húszan, valamint a sajtó és a rádió képviselői, szintén jó néhányan.

Az ünnepi ülést **Lőrincze Lajos**, a bizottság elnöke nyitotta meg. Mivel bizottságunk személyi összetétele az osztályvezetőség döntése alapján némileg megváltozott, az elnök mindenekelőtt meleg hangon üdvözölte az új összetételű bizottság tagjait, s közülük személy szerint is azokat, akik most vettek részt először a Nyelvművelő Bizottság munkájában: **Balassa László** egyetemi adjunktust, **Garai Gábor** író és **Siklósi Norbert**et, a Magyar Újságírók Országos Szövetségének főtítkárát. Ezután — rátérve az ülés közvetlen témájára — röviden méltatta a pályázat jelentőségét, majd felkérte **Kovalovszky Miklós**t, hogy ismertesse a bíráló bizottság értékelését és a pályázat részletes eredményét. A beszámolót az alábbiakban teljes egészében közöljük:

A pályázat eredménye

A nemzeti nyelv rétegei között sajátos helyet foglal el az ifjúság nyelvhasználata, a nemzedéki összetartozásnak, illetőleg elkülönülésnek egyik jellemző és jellegzetes ismertetőjegye. E nyelvi réteg, amely — mióta felfigyeltünk rá, főként diáknyelvi változatában — mindig érdekes jelensége volt a nyelv életének, az utóbbi évtizedben egyre jobban előtérbe került, és — ami ezzel részben összefügg — lényegesen monnyiségi-minőségi változáson ment át: addigi szűk köréből kiterjedt úgyszólván az egész ifjúságra, s bár ezáltal tovább differenciálódott és gazdagodott anyagában és nyelvteremtő elevenségében, jóformán teljesen elvesztette régebbi erős, társadalmi tagoltságát, s az egész magyar ifjúság körében többé-kevésbé egységessé és általánossá vált. A minőségi változás pedig e nyelvi réteg meglepő fölfrissülése, nagyfokú játékosága, szellemes és fordulatossága, változatokban való nagy bősége, egyszóval az ifjúság nyelvteremtő erejének rendkívüli meglevenedése, de — negatív vonásként — a szertelenség, tiszteletlenség s gyakran a közönséges durvaság is. Mindez többé-kevésbé általános jelenség világszerte, és megvan a történelmi-társadalmi-világnézeti gyökere.

Napjaink ifjúságának nyelvhasználata tehát figyelemre és tanulmányozásra méltó, mind szorosan nyelvészeti vonatkozásban, mind társadalomtudományi, lélektani és pedagógiai szempontból.

Így érthető, ha a Valóság 1963. évi 5. számának az ifjúság nyelvével foglalkozó tanulmánya nyomán meglevenedett az érdeklődés a kérdés iránt. Ez készítette a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvművelő munkabizottságát arra, hogy 1963. nov. 4-én szakemberekkel kibővített vitaülést tartson az ifjúság nyelvéről. Itt merült föl a gondolat és a

javaslat, hogy szervezzünk széles körű anyaggyűjtést, amely alapja lehet majd az ifjúság nyelvhasználatát elemző, valamint helyes irányba terelni segítő kiadványnak. Így hirdette meg pályázatát a Nyelvművelő Munkabizottság lapunk 1964. évi 1. számában (85—6. l.) „Hogyan beszél a mai ifjúság?” címmel. Határideje 1964. aug. 31. volt. A felhívásnak meglepő visszhangja támadt, közölte több lap és a rádió, s így szinte az egész országban tudomást vehettek róla a kérdés iránt érdeklődők.

A téma fölvetésének és a pályázat kitűzésének jelentőségét mutatja az, hogy az újabb időben a sajtóba és az irodalomba egyre jobban behatol az ifjúság nyelve: riportokban, elbeszélésekben, regényekben és fordításokban egyaránt felhasználják jellemző és kifejező erejét. Szinte már ott tartunk, hogy megszületett az ifjúság külön nyelvén megszólaló irodalom, amelyet csak az ért, aki ismeri ezt a nyelvet. A pályázatra is küldtek be az ifjúság nyelvén írt elbeszélést és e nyelvre lefordított (valójában: így parodizált) verseket is.

Mindez nagymértékben divattünet, és mint minden efféle jelenségben, van benne jó adag divat, korszerűsködés, tetszelgő eredeteskedés és vagányos, nyegle túlzás. Az ifjúságot nyelvhasználatában is jellemző művek népszerűségére jellemző azonban J. D. Salinger amerikai író Zabhegyező címmel lefordított regényének (The Catcher in the rye = Fogó a rozsban) nagy sikere s a Gyepes Judit fordításának hitelességéről és értékéről kerekedett vita (l. legutóbb a Valóság 1964. évi 9. számában Vidor Zsuzsa cikkét). A magyar szöveg ugyanis az ifjúsági zsargon tömény felhasználása, gazdag példatára, valósággal olvasókönyve.

A pályázatra 43 munka érkezett. Beküldőik jelentős része — mint várható is volt — közép- és általános iskolai tanár, de nagy számban érkeztek pályázatok magának az ifjúságnak köréből is (egyetemi hallgatók, középiskolások, sőt általános iskolai tanulók is küldtek be anyagot). A belőlük kibontakozó kép teljességét és egyensúlyát az biztosítja, hogy a pályázók közt mindkét nem képviselve van, továbbá, hogy a diáknyelvi gyűjtések mellett az üzemek, ipari tanulók, katonák és a vidéki ifjúság nyelvhasználatáról is képet kapunk. Többnyire nem is különülnek el ezek a rétegek a pályázatokban, s ez maga is jelzi az ifjúság nyelvi egységesülését, amit többen hangsúlyoznak is. Ami pedig a legjelentősebb helyzet felmérése szempontjából: a pályázatok csaknem fele-fele arányban oszlanak meg Budapest és az ország különféle vidékei közt, sőt Romániából és Jugoszláviából is érkezett dolgozat. A beküldött pályamunkák természetesen különböző jellegűek és értékűek. Legtöbb köztük a pályázati hirdetményben közölt szempontok szerint összeállított betűrendes vagy tárgyi csoportosítású szó- és kifejezészűjtemény, rövidebb-hosszabb bevezető, általános jellemzés kíséretében vagy a gyűjtés körülményeinek részletezésével. Némelyik pályázó azonban alapos tanulmányt is készített, amelyben összegezi megfigyeléseit, és kifejti gondolatait az ifjúság nyelvéről. Magának az anyagnak az elrendezése és feldolgozása meglehetősen egyenetlen. Az alakváltozatok feltüntetésére, a jelentések árnyaló részletezésére, a stílusérzék, használati kör megjelölésére és a példamondatok közlésére vonatkozó útmutatást csak néhány filológus hajlamú vagy képzettségű pályázó követte rendszeresen és következetesen. A beküldött anyag azonban így is jelentős, hiszen az egy-két tucatnyi szót ömlesztve közlő jegyzékek mellett a legtöbb gyűjtemény átlagban több száz szót és kifejezést tartalmaz, néhánynak az anyaga pedig ezer szó körül jár, sőt van, amelyik jóval meg is haladja az ezret. Ez a hatalmas anyag a magától értődő ismétlődések ellenére is magában foglalja az ifjúság mai sajátos nyelvhasználatának szinte teljes szó- és kifejezészészletét. Van pályamunka, amely történeti áttekintést, illetőleg fejlődésképet is ad, s így alkalmas a régebbi és a mai ifjúság nyelvnek összehasonlítására.

1964. szept. 17-i ülésén a Nyelvművelő Munkabizottság számba vette a beérkezett pályamunkákat, és örömmel véve tudomásul a nagy érdeklődést, a bíráló bizottság tag-

jaivá Lőrincze Lajost, Bencédy Józsefet, Grétsy Lászlót, Hernádi Sándort és Kovalovszky Miklóst jelölte ki, az eredményről való jelentés elkészítésével pedig Grétsy Lászlót és Kovalovszky Miklóst bízta meg.

A legérdemesebb pályamunkák díjazására és jutalmazására a Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete, a Művelődésügyi Minisztérium, a Kommunista Ifjúsági Szövetség Budapesti Bizottsága és egy-két más fontos intézmény is ajánlott fel nagyobb pénzösszeget, a Kiadói Főigazgatóság és az Állami Könyvterjesztő Vállalat pedig jutalomkönyveket bocsátott rendelkezésünkre. A pályázat ügyének támogatásáért a Nyelvművelő Munkabizottság hálás köszönetét fejezi ki.

A pályamunkákat a méltányos és tárgyilagos elbírálás végett két csoportra osztottuk: külön értékeltük a felnőttek, nagyrészt tanárok és egyetemi hallgatók, tehát filológiai képzettségű pályázók munkáit és külön a közép- és általános iskolai tanulók pályázatait.

A részletes értékelést és eredményssorrendet a következőkben adjuk:

A felnőttek csoportjában az első díjat Muráth Istvánné tanár nyerte el (Máriagyűd, Dózsa György út 27.). Pályamunkája mind anyagának gazdagságával, mind feldolgozásának alaposságával és sokszempontúságával kiemelkedik a többi közül. A több mint 400 lap terjedelmű s mintegy 3000 szót és kifejezést tartalmazó és anyagát gondos elemzés kíséretében feldolgozó munka egymagában is kítűnő alapja lehet az ifjúság nyelvről készítendő tanulmányoknak és szótáraknak. A bíráló bizottság Muráth Istvánné pályázatát a 3000 forintos első díjjal jutalmazza.

A második díj nyertese S. Lőrincz Lajos tanár (Miskolc, Petneházi u. 12.). Mintegy 1000 szóból és szólásból álló, sok újat tartalmazó anyagát 14—18 éves technikumfi tanulóknak körében gyűjtötte, s egyes tanulmányba foglalva, ötletes csoportosításban küldte be. Dolgozata kítűnő nyersanyag, s szemelvényesen akár cikk formájában is közölhető. A bizottság neki ítélte oda a 2000 Ft-os második díjat.

A harmadik díjat Cynolter Károly albertirsai tanár nyerte el (Budapest XV., Gergely u. 29/b). Bevezető tanulmányának vannak ugyan vitatható megállapításai, maga az egész pályamunka azonban alaposságával, jó megfigyeléseivel és anyagának gazdagságával (csaknem 1000 szó és kifejezés) méltán megérdemli az 1500 Ft-os harmadik díjat.

A negyedik helyre Fekete András budapesti tanár (VI., Rudas László u. 61.) munkája került. A dolgozat mintegy 600 szót, szólást és fedőnevet tartalmaz, elsősorban olyanokat, amelyek az ipari tanulók körében járatosak. A pályázat beküldője egyúttal értékeli is anyagát. Szempontjai figyelmet érdemelnek. A bizottság 1000 Ft jutalom részesíti.

800—800 Ft-tal jutalmazza a Bizottság dr. Boros Tiborné vegyész, műszaki adminisztrátor (Budapest XI., Karinthy Frigyes út 24.) és Pánczél Tibor tanár (Budapest VI., Lovag u. 10.) munkáját. Mindketten összefoglaló tanulmánnyal vettek részt a pályázaton, s gyűjtött szóanyaguk mellett elsősorban az ifjúsági nyelvről szóló fejtegetéseik érdemelnek figyelmet. Dr. Boros Tiborné a budapesti argóról írt érdekes tanulmányt, Pánczél Tibor pedig a magyar diáknyelv múltját és jelenét mutatta be az eddigi szakirodalom tükrében. Kisebb módosítások után mindkét pályamű érdemes a cikk formában való megjelentetésre is.

A bizottság döntése alapján a pályázat további helyezettei értéksorrendben a következők: Fülöp Lajos tanár (Gyöngyös, Tánicsics Mihály u. 9.), Kisvárdai Károly tanár (Orosháza, Tánicsics u. 8.), E. Kovács Kálmán tanár (Sárospatak, Eötvös u. 5.), Sigér Imre tanár (Nyíregyháza, Arany János u. 21.), Skultéty Géza tanár (Budapest VI., Délibáb u. 33.), Böhm Edit bölcsészhallgató

(Budapest VIII., Baross u. 38.), Matijevics Lajos tanár (Jugoszlávia, Mali Idoš) és Potsubay Béla tanár (Budapest XVIII., Bokányi u. 69.). A bizottság köszönetet mond hasznos, eredményes munkájukért, és két-két értékes könyvvel jutalmazza őket.

A felnőtt pályázók közül a bizottság dicséretben részesíti s egy-egy könyvvel jutalmazza még a következő hat szerző munkáját: Kálovics Magda (Budapest I., Attila u. 129.), Szatmári Gizella tanár (Budapest XII., Zugligeti út 3.), Termes Sándor laboráns (Budapest IX., Vendel u. 34.), Gál Gyula tanár (Szilvás-várad), Patakfalvi István főelőadó (Orosháza, Csalogány u. 19.), Szabó Judit tanár (Odorhei [Székelyudvarhely], Románia).

Dr. Kunszery Gyula írónak (Budapest XI., Irinyi József u. 35.) és dr. Kindzierszky Emil postaigazgatónak (Budapest VII., Dózsa György út 38.) versenyen kívül beküldött tanulmányát, illetőleg hasznos adalékait a bizottság köszönettel fogadja, és értékes segítségükért jutalomkönyvet ajánl fel nekik.

Az ifjúsági kategóriába nyolc pályaművet sorolt a bizottság, s belőlük hatot díjra, illetőleg dicséretre érdemesített.

Az első díjat Pap Márta gimnáziumi I. oszt. tanulóknak (Budapest VI. Bokányi u. 1.) ítélte oda. Pap Márta mintegy 500, az iskolai élettel kapcsolatos szót és szókapcsolatot küldött be. Az anyag összegyűjtésében és egybeszerkesztésében tanúsított alaposágával, felnőttnek is becsületére váló gondosságával és következetességével méltán érdemli meg a 800 Ft-os első díjat.

A második díj nyertese ifj. Molnár Mátyas gimnáziumi tanuló (Nyíregyháza, Kossuth Gimnázium). Nem marok sokat — mintegy 200 szóból és névből álló gyűjteményt küldött be — de ötletes, jó csoportosítással, anyagának megbízhatóságával s nagyfokú filológiai gondosságával kiérdemelte a 600 Ft-os második díjat.

A csoportnak harmadik díját Pápai László technikai tanuló (Tatabánya III., Fűzes út 40.) nyerte el. Beküldött szóanyaga — 250 szó és kifejezés — nem különösen nagy, s filológiai szempontból sem kifogástalan, de az a mintegy tíz lapnyi tanulmány, amelyben az ifjúság nyelvének kialakulását és jellemző vonásait elemzi, igen eredeti és érdekes. Munkáját a Bizottság 500 Ft-tal jutalmazza.

A pályázók ifjúsági csoportjának további helyezettei értéksorrendben a következők: Siposs Kornélia gimn. tanuló (Budapest VI., Szondy u. 40.), Somogyi Margit középiskolai tanuló (Sárszentmiklós, István u. 33.) és Ablonczy László (Debrecen, Burgundia u. 15.), aki ebben az évben érettségizett. Mindhárman eredményes, jó munkát végeztek, s ezért a bizottság értékes könyvvel jutalmazza őket.

Köszönetet mondunk továbbá mindazoknak, akik kisebb-nagyobb közléseikkel, segítő érdeklődésükkel, erkölcsi és anyagi támogatásukkal előmozdították a pályázat eredményességét.

A legjobb és közlésre is alkalmas pályamunkákat folyóiratunkban igyekszünk megjelentetni, a teljes pályázati anyagot pedig az ifjúság nyelvét feldolgozó, tervezett kiadványban kívánjuk hasznosítani.

*

Az eredményhirdetést a díjak és a jutalmak átadása követte, majd ismét a bizottság elnöke vette át a szót. Kitűnő — s az újságírók által buzgón följegyzett — példakön bemutatatta, hogy az ifjúság nyelvében mennyi színes, szemléletes kifejezés van, egyben azonban rámutatott arra is, hogy e nyelvi réteg elemeinek kritikátlan befogadása rendkívül káros lehet, mégpedig nemcsak nyelvészeti, hanem erkölcsi, pedagógiai és egyéb vonatkozásban is. A pályázatok — mondotta Lőrincze Lajos — rámutatnak az ifjúság nyelvének forrásaira és jellemző vonásaira. Kitűnő nyersanyagot adnak az élő

nyelv vizsgálatához, a jelentésváltozások tanulmányozásához, az ifjúsági nyelvnek tudományos, tehát stilisztikai, nyelvhelyességi és pedagógiai szempontokat egyaránt érvényesítő feldolgozásához.

Végezetül Grétsy László titkár néhány technikai jellegű kérdésben tájékoztatta a pályázókat. Az elnöki zárószó elhangzása után a résztvevők szívélyesen elbeszélgettek egymással. Kodály Zoltánnak jó néhányszor elő kellett vennie tollát, hogy beírja nevét egy-egy jutalomkönyvbe a könyv gazdájának kérésére, az újságírók és riporterek pedig keresve sem találhattak volna jobb alkalmat a pályázat egy-egy ki-tüntetettjével való elbeszélgetésre.

Grétsy László—Kovalovszky Miklós